

Forebygging av KOLS i smelteverk

Retningslinjer for dokumentasjon av tiltak

1. Bakgrunn

Forskning og erfaring har vist at forurensninger i arbeidsmiljøet i smelteverkene medfører en risiko for utvikling av KOLS som yrkessykdom.

På årsmøtet for HMS i smelteverkene i mai 2011 ble det lagt frem en oversikt som viser stor aktivitet i bransjen når det gjelder forebyggende tiltak, både når det gjelder tiltak i arbeidsmiljøet og helseundersøkelser. Det fremkom et ønske om at Norsk Industri utarbeider en "Retningslinje for dokumentasjon av tiltak", for å sikre at dokumentasjonen i den enkelte bedrift blir mer fullstendig og enhetlig.

God dokumentasjon er særlig viktig i denne saken, både av hensyn til den enkelte arbeidstaker og som styringsverktøy for bedriftens ledelse og HMS-organisasjon. Dessuten vil både bedrift og bransje ha et behov for å kunne dokumentere forsvarlighet også ovenfor tilsynsmyndigheter.

Det er viktig å være klar over at dette dokumentet bare omhandler KOLS og tiltak i forhold til risiko for KOLS. Smelteverkene har annen helserisiko i tillegg, ofte spesifikk risiko knyttet til produksjonsprosesser, for eksempel produksjon av nikkel, mangan, silisiumkarbid etc.

2. Kunnskapsgrunnlaget for forebyggende arbeid

Det pågår forskning både når det gjelder å avdekke risikopotensialet for de ulike forurensningene i arbeidsmiljøet i smelteverkene, og når det gjelder muligheter til å avdekke helseskader på et tidlig stadium. Kunnskapsgrunnlaget er likevel tilstrekkelig for at bedriftene kan prioritere og gjennomføre risikoreducerende tiltak, og dokumentere en forsvarlig håndtering av de utfordringene som yrkesbetinget KOLS representerer i smelteverkene.

Forurensning i arbeidsmiljøet i form av støv og irriterende gasser som innåndes regnes som årsaker til yrkesbetinget KOLS, og det er grunnlaget for forebyggende tiltak. En kan på et mer usikkert grunnlag anta at det fineste støvet og røkgasser som består av ultrafine partikler har størst potensiale for helseskade, og en kan anta at der skjer en samvirkning mellom ulike typer forurensning der også irriterende gasser kan bidra. Det er derfor den samlede eksponeringen for den enkelte arbeidstaker som er gjenstand for forebyggende tiltak.

Helseundersøkelser med hensyn på KOLS (og astma) baseres på spørreundersøkelser, helsesamtaler, spirometri og eventuelt røntgenundersøkelser. Bedriftshelsetjenestene i smelteverkene har kompetanse på dette området, og er i stand til å påvise utvikling av KOLS,

eventuelt med assistanse av 2. linjetjenesten (arbeidsmedisinske poliklinikker og lungeleger). Resultater av helseundersøkelsene brukes forebyggende, både i forhold til den enkelte (omplussing og oppfølging), i forhold til andre med tilsvarende eksponering. På sikt vil resultater av helseundersøkelsene underbygge et sikkerhetsnivå.

3. Forsvarlig praksis / sikkerhetsnivå

Premissene som en må forholde seg til er:

- Arbeidsmiljøloven stiller et overordnet krav om at arbeidsmiljøet skal være fullt forsvarlig og at arbeidsgiver skal sørge for at ansattes helse og eksponering overvåkes.
- I forskrifter til Arbeidsmiljøloven er det gitt veiledning for "normer" for en rekke eksponeringer. Når det gjelder eksponeringene i forhold til KOLS i smelteverkene er imidlertid normene mangelfulle, da de ikke dekker eksponeringen for røyk (ultrafine partikler) og blandingseksponering (samvirkning av ulike støvtyper og irriterende gasser som for eksempel SO₂).
- Arbeidsgiver har ansvar for å foreta risikovurderinger og gjennomføre tiltak. I en slik sammenheng kan forskningsprosjektet om KOLS i smelteverkene betraktes som en gjennomført risikovurdering, som har avdekket behov for tiltak og oppfølging.

I forhold til dette kan en konkretisere forsvarlig praksis som en prosess med disse elementene:

- **Risiko.** Det er påvist en betydelig risiko for yrkesbetinget KOLS i smelteverkene. På bakgrunn av gjennomførte tiltak de senere årene, kan en anta at risiko nok er redusert, men at den fortsatt krever stor oppmerksomhet og tiltak.
- **Overvåkning av eksponering.** Eksponeringen og effekten av tiltak kan kvantifiseres ved hjelp av målinger (respirabelt støv), målinger kan imidlertid ikke dokumentere sikkert nivå på eksponeringen der det forekommer blandingseksponering av støv sammen med gasser og røyk (ultrafine partikler). Imidlertid kan målinger av respirabelt støv brukes som indikator på samlet eksponering og som målemetode for effekt av eksponeringsreducerende tiltak.
- **Eksponeringsreducerende tiltak.** Bedriftene bør bestrebe seg på en kontinuerlig aktivitet rettet mot støveksponering. Det vil si at en vurderer og gjennomfører tiltak på alle nivå, både når det gjelder produksjonslokaler, produksjonsutstyr, organisering, ventilasjon og verneutstyr. Herunder samarbeid i bransjen for utvikling av en god bransjestandard. Målsettingen er lavest mulig eksponering innenfor bedriftenes rammebetingelser. ("Lavest mulig eksponering" er en målsetting som også andre bedrifter må forholde seg til, for eksempel når det gjelder eksponering for kreftfremkallende stoffer).

- **Helseundersøkelser.** Bedriftene må sørge for at de er betjent av bedriftshelsetjenester som har kompetanse på KOLS, og som gjennomfører helseundersøkelser og sørger for oppfølging av arbeidstakere med KOLS.

4. Dokumentasjon

Bedriftene må kunne dokumentere at de har oppmerksomhet mot KOLS som arbeidsmiljøutfordring, at de planlegger og gjennomfører tiltak som kreves av lov og forskrift og som også tilfredstiller den aktsomhetsplikten en kan lese ut av arbeidsmiljøloven. Dokumentasjonen kan brukes som styringsverktøy internt i bedriften og som dokumentasjon på forsvarlig drift ved tilsyn.

En felles retningslinje for slik dokumentasjon vil også være nyttig i bransjesamarbeidet ved erfaringsutveksling og benchmarking.

I vedlegget er det gitt en skjematisk oversikt over dokumentasjon på tre nivåer for de områdene som er nevnt ovenfor. Det vil si at bedriftene bør ha dokumentasjon som viser policy, planlegging og gjennomføring når det gjelder helseundersøkelser, overvåkning av eksponering og støvreduserende tiltak.

Mai 2011

Vemund Digernes
Fagsjef Norsk Industri

Vedlegg til:

Forebygging av KOLS i smelteverk - Retningslinjer for dokumentasjon av tiltak

Aktivitet	Målemetode	Mål	Resultat/ Gjennomføring
Overvåke ansattes helse	Utarbeiding av program for helseundersøkelser	Forsvarlig omfang	
Overvåke ansattes helse	Gjennomføring av program for helseundersøkelser	Rapport til AMU årlig eller oftere	
Overvåke ansattes helse	Registrering og melding av tilfeller	0	
Overvåke ansattes eksponering	Utarbeiding av program for eksponerings-målinger	Forsvarlig omfang	
Overvåke ansattes eksponering	Gjennomføring av program for eksponeringsmålinger	Hvert 5.år eller oftere?	
Overvåke ansattes eksponering	Resultater av kartlegging	Under norm Lavest mulig	
Reduksjon av støveksponeing	Plan/strategi foreligger	Målsetting om kontinuerlig forbedring	
Reduksjon av støveksponeing	Beskrivelse av konkrete tiltak	BAT, Bransjestandard, "God praksis"	
Reduksjon av støveksponeing	Måling før og etter tiltak	Reduksjon – lavest mulig eksponering	